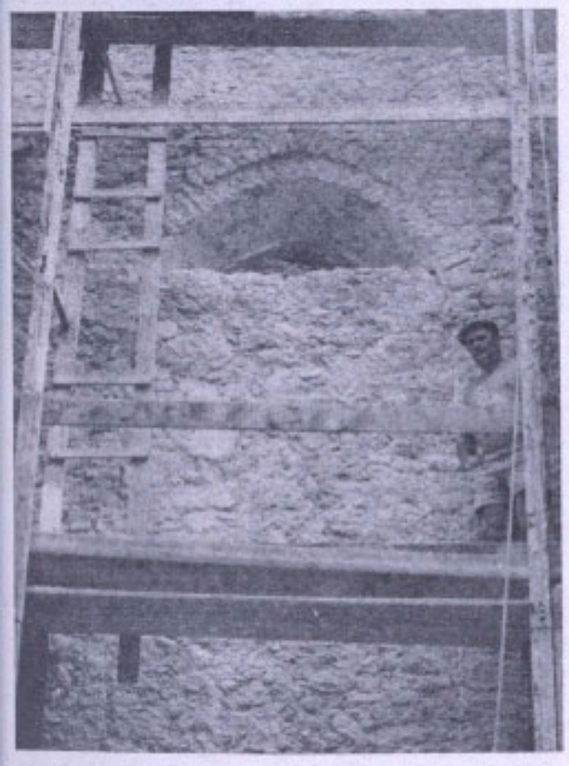
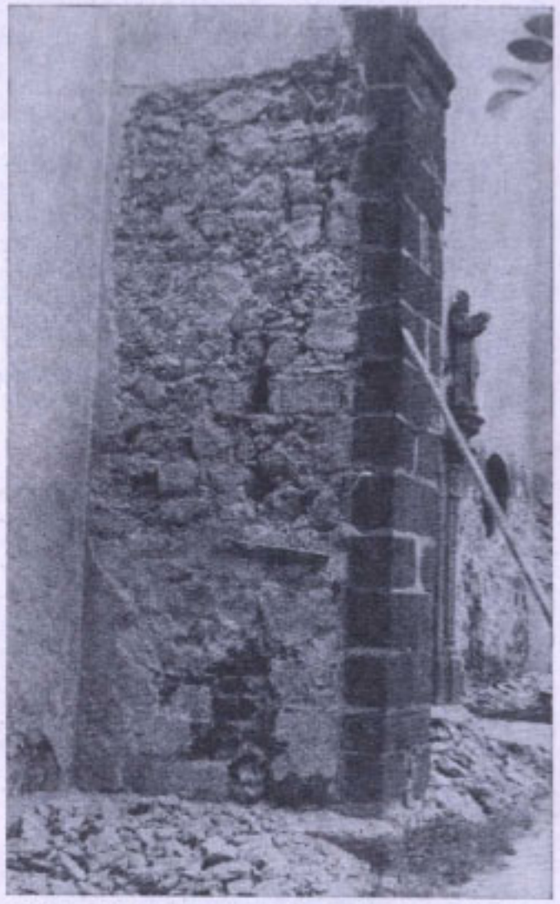
ÚJABB ADATOK A JÁSZBERÉNYI VOLT FERENCES TEMPLOM TÖRTÉNETÉHEZ

Jászberény legrégibb műemléke a volt ferences templom. Keletkezésének pontos idejét nem ismerjük, de azt tudjuk, hogy 1472-ben a templom és a mellette levő kolostor már állott, mert 1472. május 18-án IV. Sixtus pápa bullájával a jászok és kunok között térítő munkát végző ferences szerzeteseknek megengedte, hogy a jászberényi templomot és a rendházat birtokukba vehessék.

A templom a későbbi nehéz időkben sokat szenvedett. A török idők pusztításait romosan vészelte át. Újjáépítése 1700 körül történt meg barokk stílusban. A templom belseje barokk, de külső formája erős támpilléreivel gótikus szerkezet emlékeit idézi. Találhatók még más gótikus építészeti elemek is (a gyóntatófolyosó pálcatagos ajtókerete, a padlástérben gótikus ablakmaradványok stb.), amelyek a gótikus időkből maradtak meg.

1. Befalazott gótikus ablak az északi szentélyfalon

2. Földrengéstől megrepedt gótikus támpillér

1972-ben nagyon időszerűvé vált a templom külső felújítása. A falak tövében fák, bokrok nőttek, a rossz esőcsatornák miatt a falak átáztak, a vakolat sok helyen lehullott, és a tetőszerkezet is pusztulásnak indult. Aktuálissá tette a felújítást az 1972. jubileumi év is. 1972 nyarán a plébánia elvégeztette a legszükségesebb felújítási munkálatokat. A tetőszerkezeten kisebb javításokat eszközöltek, és új esőcsatornákat szereltek fel. A falak közelé-

3. A gótikus ablak megjelenése tatarozás után (teljes kibontására a mögötte levő oltár miatt nem kerülhetett sor)

4. A gótikus ablak közelről

ből eltávolították a növényzetet. A régi vakolatot leverték, és új, festetlen vakolattal látták el a falakat. A renoválás most csak az északi oldalra korlátozódott.

Sajnos, a falakról nem mindenhol verték le a vakolatot, ahol erősen tartott, ott megmaradt a régi, csupán fedő réteggel tették hasonlóvá az újhoz. Ezért nem lehetett az egész felületen kutatást végezni. De még így is fontos eredménnyel járt a vakolat nélküli falak megfigyelése.

A falak és pillérek úgynevezett vegyes falazással készültek. A kövek között csak elenyésző számú a tégla. Több helyen utólagosan befalazott részek tűntek elő, ezek berakása gyors, hevenyészett munkára vall. Máshol a vakolat alatt nagy repedések láthatók. Ezek talán az 1772-i, vagy az 1868-i földrengések emlékei. Erős repedés vonul végig a főbejárattól balra eső sarokpilléren. Valamikor a vakolat alatt nagy vaskapcsokkal erősítették meg. A szentély középső részén is hosszú repedés fut végig, ez kétféle falazási módot választ el. Lehetséges, hogy a török kivonulása után ekkora nyílás tátongott a romos szentélyen.

A kutatás eredményeképpen az eddig nem ismert részletek a következők:

1. Az északi oldalon a hajó második és harmadik támpillére között előtűnt egy befalazott oldalbejárat. Faragott kőkerete nélkül kibontására nem került sor. A kapu kávái jól látszottak, de záróívét, sajnos, nem lehetett megállapítani mert a vakolatot itt csak kevéssé verték le, de a falazás is olyan összevisszaságot mutat, hogy pontos ívre következtetni nem lehet. Az ajtónyílás először szélesebb volt, majd keskenyebbre vették, végül az egészet befalazták. Minthogy a plébániának nem volt pénze műemléki feltárásra, az ajtót lefényképezés után bevakolták.

2. A szentély északi falában a mellékbejárat mellett levő két támpillér között egy igen jó állapotban levő befalazott gótikus ablakot találtunk. A kőművesek, minthogy vállalt munkájukhoz műemléki feltárás nem tartozott, csupán szívességből és érdeklődésből kibontották az ablak csúcsát. Előkerült a befelé keskenyedő ablakbéllet, belül lépcsőzetes profillal.

Faragott keretet itt sem találtunk. Az ablak béllete vakolatból készült, rajta több rétegű régi meszeléssel. Ez több helyen olyan jó állapotban maradt meg, hogy az eredeti vakolatot meg lehetett tartani.

Az ablakot 1973 őszén mégis sikerült feltárni és helyreállítani. A jászberényi Építőipari Szövetkezet néhány lelkes dolgozója kérésünkre társadalmi munkában az Orsz. Műemléki Felügyelőség irányításával elvégezte a kibontást és helyreállítást. A kibontás csak fülkeszerű megoldású lehetett, mert az ablak átellenes oldalát oltár takarja. Az ablakot nem lehetett egész hosszában kibontani, mert az oltár szobra fülkében áll és a gótikus ablak alsó részét belül meghagyták e fülkének. Vigyázni kellett, nehogy az ablak átszakadjon. Ezért a feltárt ablak nem mutatja eredeti arányait, a teljes hosszához kb. másfél méter hiányzik.

A megtalált csúcsíves ablak bizonyítja, hogy a szentély nem pusztult el teljesen a török idők alatt. A barokk újjáépítéskor az ablakok más elosztást kaptak. Erre az ablakra nem volt szükség, befalazták. Ott, ahova barokk ablakok kerültek, ezek nagyobb nyílásai alatt eltűntek a keskenyebb gótikus ablakok, ezért nem lehetett ezen a részen több csúcsíves ablakot találni. A templom felújítása még folytatódik. Hátra van a homlokzat és a déli rész restaurálása. A főbejárati ablak barokk záródása fölött a vakolat csúcsíves vonalban repedt meg, talán ott is régi ablak rejtőzik. A déli oldal felújításakor is előtűnhetnek még gótikus formák.

Az Alföldön kevés műemlék maradt meg és e kevés sem részesül mindig kellő megbecsülésben és védelemben, ezért nagy értéke van e vidéken minden megtalált és feltárt szerény épületrésznek is.

Sáros András

A GYERGYÓSZÁRHEGYI (ROMÁNIA) KASTÉLY ISMERTETÉSE ÉS HELYREÁLLÍTÁSA

A közel kétszáz éve pusztuló gyergyószárhegyi kastély helyzetét illetően 1963 óta döntő változások történtek a régészeti ásatások megkezdésével, mely munkálatokat a helyreállítások előzményének tekinthetjük. A szárhegyi Lázár kastély helyreállításának megkezdése a gyergyói múzeum kezdeményezésének köszönhető.

A kastély fekvésénél és építészeti kialakításánál fogva Erdély egyik legvonzóbb XVII. századi reneszánsz emléke. Magja a XVI. századi udvarház, mely nagyjából még eredeti formájában maradt fenn. A téglalap alakú udvarház boltíves kapubejárójának belső oldalán a gótikus felirat és az 1532-es évszám hiteles bizonyítéka annak korára. Az egyszerű és kisméretű udvarházhoz a XVII. században két oldalt szárnyépületeket toldottak, majd tornyok közé fogták. A főépülettől jobbra és balra épített díszesen tagolt falak végén egy-egy zömök saroktorony áll s a Szármány-hegy felé nyúló falak a négy saroktoronnyal együtt összesen egy nagyméretű — 120 lépés hosszú s 100 lépés széles — udvart zárnak körül.

Annak ellenére, hogy a XVI. századi egyemeletes kúriához a következő évszázadok folyamán körülfutó tornácot építettek, a régi épület külső képét és szer nem nagyon változtatták meg. A épület nagyjából megőrizte eredet olyannyira, hogy a tornácos udva rekonstruálható. Egy okirat szerint rat felett egyszerű boltozatos szob az udvarház dísze mindössze a kő álló karfás, cifrázott tornác volt. É ti díszítéséről csak a XVII. száza kezések után beszélhetünk, mikor delemre való törekvés során meg a szárny- és kerítőfalak, a saroktor az ún. Lovagterem.

A gyergyószárhegyi kastély a X zad végén Erdélyben meginduló ren stílusáramlat eredményeként épü négyszögletes zártudvaros kastélyo tájára. A XVI. és XVII. századi p tos építőstílus Erdélyben idegenh mesterek közvetítésével a helyi köv nyeknek megfelelően rövid idő ala honosodott. E stílus elterjedése Gábor nevéhez fűződik s ma már ali juk emlékét. A fejedelmi udvar é olasz vidékeken kedvelt könnyű, párta formákat honosították meg kapták itt az „olaszfokos" elneve vakárkádsor kialakítása a szlová lengyel emlékekre is utal, mely az é

1. A romos állapotban levő Lázár kastély középső épületének egykori ábrázolása (vízfestmény)